

*Кіщук Л. А. ад'юнкт кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил) Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського
<https://orcid.org/0000-0003-2353-6986>*

ПРОГРАМА ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ОФІЦЕРІВ З ВРАХУВАННЯМ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ

Стаття присвячена розгляду специфіки професійної адаптації молодших офіцерів і окремих чинників її психологічного супроводу. Розкрито фактори, що впливають на процес професійної адаптації молодших офіцерів, визначено і конкретизовано зміст основних завдань та висвітлено зміст програми психологічного супроводу їх професійної адаптації з урахуванням специфічних психофізіологічних чинників.

Ключові слова: професійна адаптація; психофізіологічні чинники; молодші офіцери; військово-професійна діяльність; психологічний супровід.

Вступ. Сучасні процеси формування Збройних Сил України зумовлюють зміни у системі вищої військової освіти. Необхідність підвищення якості освіти майбутніх офіцерів постулюється низкою нормативних документів (Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII (зі змінами) “Про вищу освіту”, Указ Президента України №473/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України”, Закон України “Про військовий обов'язок і військову службу” та ін), в яких визначено ключові професійні характеристики майбутніх фахівців.

Військово-професійна діяльність молодшого офіцера відрізняється від інших категорій офіцерського складу, що мають більший досвід військової служби.

Зазначена категорія військовослужбовців перебуває у процесі особистісного та професійного становлення, що передбачає формування особистісних якостей, розвиток і удосконалення внутрішніх резервів за умови браку життєвого досвіду, але водночас має великі амбіції, усвідомлює складні обов'язки власної діяльності, у процесі виконання яких абсолютна більшість припускається ряду помилок. Зокрема, у роботі таких командирів (особливо тих, що мають у безпосередньому підпорядкуванні особовий склад) часто використовуються

методи роботи, що спричиняють моральне приниження, систематичний надмірний контроль інших тощо. Знання психофізіологічних особливостей початку професійної діяльності сучасного офіцера, правильна побудова психолого-педагогічної роботи у військовій частині з “учорашніми” випускниками військових вишів, використання ефективних шляхів професійної адаптації у підрозділі має велике значення, оскільки дозволяє попереджувати низку проблем з адаптації до професії, інтеграції до неї, формування справжнього професіонала, а не професійну деформацію, емоційне вигорання тощо.

Мета роботи – теоретичний аналіз основних підходів, базових принципів та особливостей формування програми психологічного супроводу професійної адаптації молодших офіцерів з урахуванням психофізіологічних чинників.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення **завдань**, як-от: 1) дослідження факторів, що впливають на процес професійної адаптації молодшого офіцера; 2) сформулювати завдання психологічного супроводу та розробити програму психологічного супроводу професійної адаптації молодших офіцерів з урахуванням психофізіологічних чинників.

Теоретичне підґрунтя. Теоретичний аналіз українських та іноземних наукових досліджень свідчить, що специфіка

професійної адаптації молодшого офіцера обумовлена низкою різноманітних чинників, серед яких – психофізіологічні якості військовослужбовця, особливості їх професійної мотивації та інше [11–13]. Виходячи з досвіду досліджень, аналізу адаптаційного потенціалу молодших офіцерів в перші два місяці їх перебування в у підрозділах, можна обрати різноманітні моделі професійної адаптації [2; 7-9], які стануть “інструментом” успішної військово-професійної діяльності. Зокрема, М. Бенг відмічає, що більшість змінних можуть впливати на специфіку професійної адаптації військовослужбовців, але наразі в науковому середовищі відсутнє однозначне розуміння взаємодії цих змінних і механізмів, що їх обумовлюють [9].

Методи дослідження: метод наукового пізнання та загальнонаукові методи: логіко-порівняльний аналіз (для виявлення особливостей наукових підходів до досліджуваного феномену); аналіз і синтез (для визначення особливостей програми психологічного супроводу професійної адаптації молодших офіцерів з урахуванням психофізіологічних чинників).

Результати і обговорення. Військова служба – це професія, в якій персонал відбирається та навчається для роботи в стресових і потенційно травматичних ситуаціях [10]. Те, як особовий склад реагує на військову службу і адаптується до неї, особливо в бойовій обстановці, має велике значення для розробки профілактичних програм щодо попередження дезадаптації у військовому колективі.

На думку М.С. Корольчука, адаптація до військової діяльності визначається входженням випускника військового закладу у професійне середовище шляхом психологічного, фізичного та фізіологічного пристосування до умов військово-професійної діяльності, освоєння нового соціального статусу, включення до системи взаємовідносин у колективі, що склалася, і набуття міцних практичних військово-професійних навичок та умінь [3].

Вітчизняні вчені В. В. Клименко, М.В. Макаренко визначають, що успіх адаптації до військово-професійної діяльності залежить від врахування механізмів і факторів удосконалення професійної та психологічної підготовки у військовій частині, умов та динаміки формування професійно важливих якостей, специфіки освоєння професійної діяльності.

На думку Кокуна О.М. адаптаційні можливості – це сукупність конституційно-морфологічних, фізіологічних, біоенергетичних, нейродинамічних, психічних, психологічних та інших властивостей людини, що лежать в основі взаємодії та зумовлюють здатність людини адаптуватися до конкретних вимог діяльності, умов природного та соціального середовища [4].

Разом з тим, середній вік випускника військового вишу – це вік юнацького максималізму, для якого характерна відкритість та гнучкість у формуванні нових соціальних контактів, позиційність, як готовність брати на себе відповідальність, це намагання бути в центрі подій, повністю віддатися службі без зважання на власні інтереси, можливість проявити свої здібності для набуття достатнього соціального статусу у колективі [5, 267–385], що беззаперечно становить психологічну основу впливу на свідомість юнаків.

Процес професійної адаптації молодшого офіцера – це складний, багатофакторний, неперервний і водночас поетапний процес, який є продовженням адаптаційних процесів, розпочатих на етапі підготовки у вищому військовому навчальному закладі (закладі вищої освіти). Цей процес визначається дією різноманітних факторів суб’єктивного і об’єктивного характеру та поєднанням різноманітних шляхів впливу на різні сфери прояву труднощів як в особистісній сфері, так і в військово-професійній діяльності.

Усі чинники, що впливають на процес професійної адаптації, можна поділити на суб’єктивні, що охоплюють внутрішній бік процесу адаптації, та об’єктивні, що

відображають зовнішню сторону військово-професійної діяльності [7].

До суб'єктивних факторів професійної адаптації молодшого офіцера відносять психологічні і педагогічні аспекти механізмів адаптації та ефективність військової діяльності. Вони включають індивідуально-особистісні особливості (здатність адаптуватися, темперамент, характер, ступінь розвитку комунікативних здібностей, рівень емпатії, рівень домагань та самооцінки), мотивацію та рівень підготовки, що включає наявність спеціальної військової освіти та здібностей до військово-професійної діяльності.

Консерватизм і інертність в управлінні, що виявляються в догматизмі мислення та дій командирів, є негативним чинником для професійної адаптації. Уповільнення оптимальної професійної адаптації зумовлене нерозв'язаними проблемами, що пов'язані з підтримкою високої організованості, з саморозвитком відповідальності, дисциплінованості і самостійності у зазначеній категорії офіцерів. Ці фактори зумовлюють конформістську життєву позицію молодшого офіцера, трансформацію моральних цінностей і життєвих потреб, втрату почуттів обов'язку, впевненості, совісті та особистої відповідальності за слова і вчинки тощо. Все це негативно впливає на службову діяльність, на взаєморозуміння і взаємодопомогу усіх категорій військовослужбовців.

До об'єктивних факторів належать умови обстановки (рівень всебічного забезпечення військово-професійної діяльності, психологічний мікроклімат усередині військового колективу), організація військової діяльності (умови роботи, обсяг та стресові навантаження, організація місця безпосереднього виконання службових обов'язків тощо.).

Серед факторів, що негативно впливають на професійну адаптацію молодшого офіцера, також варто назвати несприятливі умови економічного розвитку країни (недофінансування, незабезпеченість військовослужбовця і членів його сім'ї житлом, відсутність

преміювання за виконання обов'язків в екстремальних умовах); стиль роботи керівництва частини (бюрократизація, суб'єктивізм, протекціонізм).

Важливий напрям професійної адаптації пов'язаний із заходами психологічного супроводу військовослужбовців спрямованих з формування та удосконалення поведінкових установок, орієнтації їх на збереження життя і здоров'я в екстремальних бойових умовах, на підтримку професійної та психологічної готовності до військово-професійної діяльності у складних ситуаціях.

Під психологічним супроводом військовослужбовців будемо розуміти сукупність заходів, спрямованих на допомогу у вирішенні або зменшенні актуальності соціально-психологічних проблем, що перешкоджають самореалізації на будь-якому з етапів професіоналізації [5].

Психологічний супровід офіцерів-випускників зводиться до оцінки реальної компетентності та можливостей офіцера, надання своєчасної допомоги у підвищенні професійної, психофізіологічної, соціально-психологічної, посадової, адміністративно-управлінської адаптації, подолання почуття професійної неповноцінності, що з'являється під час виконання завдань, які потребують професійних навичок, формування адекватної професійної самооцінки [1].

Отже, під психологічним супроводом професійної адаптації молодших офіцерів з урахуванням психофізіологічних чинників слід розуміти комплекс заходів психологічного забезпечення, що здійснюються безперервно, комплексно і цілеспрямовано для підтримання відповідного рівня психічного здоров'я молодших офіцерів, їх стійкості до впливу стресових факторів, надання психологічної допомоги та передбачає пошук ресурсів розвитку особистості і створення психологічних умов для відновлення психіки та соціальних зв'язків.

Психологічний супровід здійснюється не лише на індивідуальному, а також на колективному рівні, що безпосередньо

Питання психології

впливає на морально-бойовий дух військовослужбовців та ефективність виконання своїх службових обов'язків.

Ми виокремлюємо основні завдання психологічного супроводу професійної адаптації молодших офіцерів з урахуванням психофізіологічних чинників:

визначення дезадаптуючих психофізіологічних чинників, які ускладнюють процес військової служби;

зниження рівня та сили когнітивних, емоційних і соціально-психологічних порушень, що зумовлені дезадаптуючими факторами;

розвиток психофізіологічних адаптаційних резервів, які впливають на сумісність членів екіпажів (бойових розрахунків) та підрозділів;

психологічна підтримка у покращенні психофізіологічних характеристик і емоційного стану молодшого офіцера;

формування ретельності, витриманості, пунктуальності, точності, стриманості у професійній діяльності;

оцінка професійного потенціалу молодшого офіцера з урахуванням його психофізіологічних адаптаційних можливостей;

психологічний тренінг розвитку рефлексивних якостей, адекватності у самооцінюванні, визначення внутрішніх психофізіологічних резервів;

підтримка у побудові програми саморозвитку.

Залежно від того, яке завдання необхідно виконати в професійній адаптації молодшого офіцера, психологічний супровід відповідно поділяється на форми :

психологічна профілактика;

психологічна діагностика;

психологічна регуляція та саморегуляція;

психологічне консультування;

психологічна просвіта особового складу.

Така робота передбачає використання спеціалізованих стандартизованих психологічних технологій:

розвиток індивідуально-типологічних характеристик особистості;

вивчення власних психофізіологічних резервів і можливостей офіцера-випускника;

формування навичок самокоординації, саморозвитку, стресостійкості;

розвиток вольових якостей молодшого офіцера;

сприяння соціальній, професійній і психологічній адаптації;

контроль за рівнем психологічної готовності до виконання професійних обов'язків;

рання діагностика негативних психічних станів;

здійснення профілактики негативних наслідків психотравмуючих впливів і професійної деформації;

полегшення емоційного реагування на стресогенні ситуації;

створення позитивного соціально-психологічного клімату у військовому колективі;

формування безконфліктних службово-особистісних стосунків у військовому колективі.

При цьому застосовуються як індивідуальна так і групова форма роботи з особовим складом, в залежності від того, яке завдання необхідно розв'язати.

Підсумовуючи погляди вітчизняних та іноземних вчених, вважаємо, що запропонована авторкою програма психологічного супроводу професійної адаптації молодших офіцерів має включати наступні етапи експериментальної роботи:

1 етап – діагностичний - вивчення параметрів психофізіологічної адаптованості;

2 етап – мотиваційний – визначення інтересу, звичок, актуалізація потреби до військово-професійної діяльності;

3 етап – саморозвиток (розвиток самосвідомості, можливостей, рефлексивних якостей, побудова програми тренувань, саморозвитку, самостримування, усвідомлення власної сили та переваг).

На діагностичному етапі авторка пропонує використовувати наступні психодіагностичні методики, що визначають фактори психофізіологічного впливу (табл. 1).

Психодіагностичні методики вивчення психофізіологічних показників, що визначають психологічний супровід професійної адаптації молодших офіцерів.

Чинники	Методики
Функціональний стан організму	Метод оцінки варіабельності кардіоритму
Психофізіологічні властивості нервової системи	Методика дослідження нейродинамічних функцій за допомогою комп'ютерної системи "Діагност-1М" (М.Макаренко, В. Лизогуб)
Особистісний адаптаційний потенціал, моральна нормативність, комунікативні здібності, нервово-психічна стійкість	Багаторівневий особистісний опитувальник "Адаптивність" (А. Маклаков, С. Чермянін)
Рівень розвитку невербального і загального інтелекту	Стандартизована методика виявлення рівня розвитку невербального і загального інтелекту "Кольорові прогресивні матриці" Дж. К. Равена
Рівень невротизації	Тест інверсії емоційного відображення (Леутін В.П., Николаєва Є.І.)
Психодинамічні характеристики темпераменту	Опитувальник Я. Стреляу
Копінг-стресова поведінкова стратегія	Тест "Копінг-поведінка в стресових ситуаціях" (С. Норман, Д. Ендлер, Д. Джеймс, М. Паркер)

Значну цінність для нашого дослідження становлять опитувальники для визначення рівня професійної мотивації, які дозволяють оцінити зорієнтованість молодшого офіцера на процес, результат, альтруїзм, свободу, владу або гроші як спонукальні чинники якості професійної адаптації. Оцінка цієї сфери особистості безпосередньо визначатиме домінантні установки військовослужбовця, джерела його мотивації до професійної діяльності. Цим визначається другий етап дослідження.

Третій етап передбачає використання різноманітних психологічних, психотерапевтичних, психоконсультаційних засобів дії щодо удосконалення психофізіологічних, психічних, психологічних, особистісних якостей молодшого офіцера.

До ефективних засобів психологічного супроводу професійної адаптації молодших офіцерів з урахуванням психофізіологічних чинників відносяться майстер-класи та демонстрація досвіду досвідчених офіцерів [4].

Майстер-клас представляє собою заняття практичної спрямованості із професійною аудиторією для поглиблення та розширення певних знань за спеціально підбраною темою. Ці методи належать до групи методів консультування.

Майстер-клас – це метод, метою якого є ретрансляція унікального військово-професійного досвіду, передача досвідченим керівником майстер-класу його учасникам "інноваційних продуктів", набутих

(генерованих) внаслідок індивідуальної експериментальної діяльності офіцера.

Серед сучасних психологічних методів професійної адаптації молодших офіцерів є ділові ігри та тренінги психофізіологічного розвитку та професіонального, особистісного зростання. Розглянемо кожен із цих методів.

Ділова гра – це метод професійної адаптації, в якому представлено спрощене уявлення будь-яких процесів, що відбуваються у військово-професійній діяльності молодшого офіцера. Вона особливо цінна тим, що офіцерам моделюються можливі проблеми, характерні для професії військовослужбовця. У ході гри у її учасників формуються уявлення не тільки про проблему, а й про шляхи її вирішення, виробляється модель поведінки, завдяки якій молодший офіцер поводитиметься швидко і злагоджено у складній ситуації. Також у ході ділової гри виявляються слабкі сторони військовослужбовця, особливості його психофізіологічних, особистісних рис, що може допомогти наставнику у складанні індивідуального плану професійного зростання підпорядкованого особового складу [6].

Тренінг – це метод, спрямований на розвиток у молодших офіцерів професійних якостей, умінь та навичок, необхідних для успішного входження у військову професію та розкриття їхнього потенціалу.

Тренінги містять різні психогімнастичні вправи, аутогенні тренування, релаксаційно-оздоровчі вправи [6]. Основна мета таких вправ сприятиме самовираженню учасників

Питання психології

тренінгу, знизити тривожність, розвинути навички рефлексії, розуміння інших.

Тренінги мають певну структуру. Авторка пропонує застосовувати для професійної адаптації випускників військових вишів тренінги, розроблені з урахуванням комплексу психофізіологічних чинників.

Перший тренінг “Адаптація молодших офіцерів” розрахований на 10-15 учасників (для військовослужбовців, чий термін служби на посадах офіцерського складу не перевищує 1 рік). Тривалість одного заняття становить 45 хвилин. Тренінг передбачає виконання ігрових вправ, спрямованих на усвідомлення молодшими офіцерами своїх психофізіологічних та особистісних особливостей, арт-терапію, проведення дискусій, присвячених обговоренню своїх професійних планів, групову роботу, необхідну для створення атмосфери співробітництва, та швидке встановлення емоційних контактів. Процес тренінгу складається з трьох частин, що включають вступне слово, 6 вправ та рефлексію.

Другий тренінг “Адаптація молодших офіцерів до нових умов службової діяльності”, розрахований на 8 учасників, включає вступне слово, 12 вправ та рефлексію. Тривалість

тренінгу становить 2 години. Тренінг містить ряд вправ, спрямованих на самоусвідомлення та розвиток психофізіологічних якостей, тест, що допомагає виявити свої слабкі та сильні сторони, емоційну терапію для зняття напруги та дискусії на основі притч.

Порівняно з першим тренінгом, другий містить менше ігрових прийомів, він сконцентрований на оволодіння рефлексивними вміннями, виробленні навичок самоуправління, самостримування і самопроєктування, пізнання себе в дискусії.

Наступні ефективні способи, які доцільно застосовувати практично на всіх етапах професійної адаптації – міжособистісна бесіда та зворотний зв'язок.

Міжособистісна бесіда – метод, який полягає в особистісному орієнтованому спілкуванні між суб'єктами (наставником та молодим фахівцем). Розмова наставника з молодим спеціалістом є одночасно діагностичним інструментом труднощів, проблем, з якими стикається випускник-офіцер та інструментом формування та підтримання психологічного контакту.

В узагальненому порядку третій етап психологічного саморозвитку професійної адаптації молодшого офіцера представлено у табл. 2.

Таблиця 2.

Методи психолого-педагогічного діагностичного супроводу професійної адаптації молодших офіцерів на етапі саморозвитку

№	Напрямки активізації	Методи психологічної роботи	Методи діагностики саморозвитку
1	Формування знань	Лекції, дискусії, бесіди	Анкетування, інтерв'ю
2	Активізація умінь і навичок успішної професійної адаптації з урахуванням психофізіологічних якостей військовослужбовця	Ділові і рольові ігри, психогімнастичні вправи, техніки дихання, профорієнтаційні ігри і вправи, психопрофесійні тренінги	Спостереження, тестування
3	Розвиток мотивації	Мотиваційні тренінги, ділові рольові ігри, імітаційні вправи, профорієнтаційні вправи	Тестування, опитування
4	Формування психофізіологічних і особистісних якостей	Тренінги розвитку психофізіологічних якостей, особистісного зростання, професійного самовдосконалення, ділові і рольові ігри, психогімнастичні вправи	Тестування, опитування
5	Зміцнення здоров'я, формування стресостійкості та емоційної стабільності	Аутогенні тренування, релаксаційно-оздоровчі вправи	Тестування, опитування

Питання психології

Як підсумок, системна планова робота, що проводиться у частинах (підрозділах) Збройних Сил України стосовно використання різних шляхів удосконалення професійної адаптації молодших офіцерів – це складний процес інтегрованої взаємодоповнюючої професійної активності значної кількості фахово підготовлених офіцерів, в результаті чого відбувається успішне професійне та особистісне зростання молодого військового фахівця, його професійна самореалізація та ідентифікація, засвоєння ним корпоративних норм, цінностей, правил

поведінки, традицій офіцерського корпусу, специфіки професії офіцера, умінь та навичок військового спеціаліста.

Перспективним напрямком подальшого дослідження зазначеної проблематики є подальше вивчення особливостей застосування програми психологічного супроводу професійної адаптації молодших офіцерів з урахуванням психофізіологічних чинників і розробка відповідних практичних рекомендацій командирам (начальникам) та офіцерам структур морально-психологічного забезпечення та службовим особам органів військового управління.

Список використаних джерел

1. Діяльність психолога у ході психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України : метод. реком. / О. Г. Скрипкін, А. Б. Дейко, О. В. Еверт; Київ: НДЦ ГП ЗС України, 2016. 110 с.
2. Клименко І.В. Теорія і практика психологічного забезпечення професійної підготовки поліцейських : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.06. Харків, 2019. 490 с.
3. Корольчук М.С. Адаптація та її значення в системі психофізіологічного забезпечення діяльності молодого спеціаліста. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства*: матеріалами Всеукраїнського науково-практичного круглого столу, м. Ірпінь, 24 берез. 2017 р. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2017. С. 78–84.
4. Кокурн О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини у психофізіологічному забезпеченні діяльності : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.02. Київ, 2004. 426 с.
5. Осьодло В. І. Психологія професійного становлення офіцера: монографія. Київ: ПП Золоті Ворота, 2012. 463 с.
6. Професійно-психологічний тренінг військовослужбовців Національної гвардії України: монографія / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько та ін.; Харків: НА НГУ, 2016. 281 с.
7. Царьов О. Д. Підготовка до професійної адаптації майбутніх правоохоронців у вищих навчальних закладах МВС України: монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2016. 231 с.
8. Haaland T. L. The Limits to Learning in Military Operations: Bottom-up Adaptation in the Norwegian Army in Northern Afghanistan 2007–2012. *Journal of Strategic Studies*. 2016. Vol. 39, No. 7. P. 999–1022. DOI: <https://doi.org/10.1080/01402390.2016.1202823> (дата звернення: 20.09.2022).
9. Bang M. Institutional influence on assessments: the institutional analysis and development framework applied to military intelligence. *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*. 2018. Vol. 20, No. 1. P. 47–70. DOI: <https://doi.org/10.1080/23800992.2018.1436391> (дата звернення: 20.09.2022).
10. Kelly D. R., Matthews M. D., Bartone P. T. Grit and Hardiness as Predictors of Performance Among West Point Cadets. *Military Psychology*. 2014. Vol. 26, No. 4. P. 327–342. DOI: <https://doi.org/10.1037/mil0000050> (дата звернення: 22.09.2022).
11. Kollars N. Organising Adaptation in War: Survival. 2015. Vol. 57, No. 6. P. 111–126. DOI: <https://doi.org/10.1080/00396338.2015.1116158> (дата звернення: 19.09.2022).
12. Leonhard N. Towards a new German military identity? Change and continuity of military representations of self and other(s) in Germany. *Critical Military Studies*. 2019. Vol. 5, No. 4. P. 304–321. DOI: <https://doi.org/10.1080/23337486.2017.1385586> (дата звернення: 21.09.2022).
13. Rodman D. Israel's long war with Hezbollah: military innovation and adaptation under fire. *Israel Affairs*. 2019. Vol. 25, No. 5. P. 944–952. DOI: <https://doi.org/10.1080/13537121.2019.1645929> (дата звернення: 28.09.2022).

References

1. Diialnist psykholoha u khodi psykhologichnoho zabezpechennia profesiinnoi diialnosti osobovoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy: metod. Rekom [Activities of a psychologist in the course of psychological

support of the professional activities of the personnel of the Armed Forces of Ukraine]. / O. H. Skrypkin, A. B. Deiko, O. V. Evert; Kyiv: NDTs HP ZS Ukraine, 2016. 110 s. (in Ukrainian).

2. Klymenko I.V. Teoriia i praktyka psykholohichnoho zabezpechennia profesiinoi pidhotovky politseiskyykh [Theory and practice of psychological support of professional training of police officers]: dys. ... doktora psykol. nauk : 19.00.06. Kharkiv, 2019. 490 s. (in Ukrainian).

3. Korolchuk M.S. Adaptatsiia ta yii znachennia v systemi psykhofiziolohichnoho zabezpechennia diialnosti molodoho spetsialista [Adaptation and its importance in the system of psychophysiological support for the activity of a young specialist]. Aktualni problemy psykholohichnoi ta sotsialnoi adaptatsii v umovakh kryzovoho suspilstva: materialamy Vseukrainskoho naukovopraktychnoho kruhloho stolu, m. Irpin, 24 berez. 2017 r. Irpin : Universytet derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy, 2017. S. 78–84. (in Ukrainian).

4. Kokun O. M. Optymizatsiia adaptatsiinykh mozhlyvostei liudyny u psykhofiziolohichnomu zabezpechenni diialnosti [Optimizing a person's adaptive capabilities in psychophysiological support of activity] : dys. ... doktora psykol. nauk : 19.00.02. Kyiv, 2004. 426 s. (in Ukrainian).

5. Osodlo V. I. Psykholohiia profesiinoho stanovlennia ofitsera [Psychology of the professional formation of an officer]: monohrafiia. Kyiv: PP Zoloti Vorota, 2012. 463 s. (in Ukrainian).

6. Pofesiino-psykholohichni treninh viiskovosluzhbovtiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Professional and psychological training of servicemen of the National Guard of Ukraine]: monohrafiia / O. S. Kolesnichenko, Ya. V. Matsehora, I. I. Prykhodko ta in.; Kharkiv: NA NHU, 2016. 281 s. (in Ukrainian).

7. Tsarov O. D. Pidhotovka do profesiinoi adaptatsii maibutnikh pravookhorontsiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh MVS Ukrainy [Preparation for professional adaptation of future law enforcement officers in higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]: monohrafiia. Dnipropetrovsk: DDUVS, 2016. 231 s. (in Ukrainian).

8. Haaland T. L. The Limits to Learning in Military Operations: Bottom-up Adaptation in the Norwegian Army in Northern Afghanistan 2007–2012. *Journal of Strategic Studies*. 2016. Vol. 39, No. 7. P. 999–1022. DOI: <https://doi.org/10.1080/01402390.2016.1202823> (дата звернення: 20.09.2022).

9. Bang M. Institutional influence on assessments: the institutional analysis and development framework applied to military intelligence. *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*. 2018. Vol. 20, No. 1. P. 47–70. DOI: <https://doi.org/10.1080/23800992.2018.1436391> (дата звернення: 20.09.2022).

10. Kelly D. R., Matthews M. D., Bartone P. T. Grit and Hardiness as Predictors of Performance Among West Point Cadets. *Military Psychology*. 2014. Vol. 26, No. 4. P. 327–342. DOI: <https://doi.org/10.1037/mil0000050> (дата звернення: 22.09.2022).

11. Kollars N. Organising Adaptation in War: Survival. 2015. Vol. 57, No. 6. P. 111–126. DOI: <https://doi.org/10.1080/00396338.2015.1116158> (дата звернення: 19.09.2022).

12. Leonhard N. Towards a new German military identity? Change and continuity of military representations of self and other(s) in Germany. *Critical Military Studies*. 2019. Vol. 5, No. 4. P. 304–321. DOI: <https://doi.org/10.1080/23337486.2017.1385586> (дата звернення: 21.09.2022).

13. Rodman D. Israel's long war with Hezbollah: military innovation and adaptation under fire. *Israel Affairs*. 2019. Vol. 25, No. 5. P. 944–952. DOI: <https://doi.org/10.1080/13537121.2019.1645929> (дата звернення: 28.09.2022).

Summary

Kishchuk L. A. Adjunct of the Humanitarian institute of the National University of Defence of Ukraine named after Ivan Chernyakhovskiy

PROGRAM OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PROFESSIONAL ADAPTATION OF JUNIOR OFFICERS TAKING INTO ACCOUNT PSYCHOPHYSIOLOGICAL FACTORS

Introduction. *The article is devoted to consideration of the specifics of professional adaptation of junior officers and certain factors of its psychological support. The factors affecting the process of professional adaptation of junior officers are revealed, the content of the main tasks is defined and specified, and the content of the program of psychological support for their professional adaptation, taking into account specific psychophysiological factors, is highlighted.*

Purpose. *Theoretical analysis of the main approaches, basic principles and features of the formation of the program of psychological support for the professional adaptation of junior officers, taking into account psychophysiological factors.*

Methods: *The method of scientific knowledge and general scientific methods: logical-comparative analysis (to identify the peculiarities of scientific approaches to the studied phenomenon); analysis and*

synthesis (to determine the features of the program of psychological support for the professional adaptation of junior officers, taking into account psychophysiological factors).

Originality. *The scientific novelty is caused by the fact that the military-professional activity of a junior officer differs from other categories of officers who have more experience in military service.*

The specified category of servicemen is in the process of personal and professional formation, which involves the formation of personal qualities, the development and improvement of internal reserves, given the lack of life experience, but at the same time it has great ambitions, is aware of the complex duties of its own activity, in the process of fulfilling which the absolute majority assumes a number of errors. In particular, in the work of such commanders (especially those with personnel directly under their command), work methods that cause moral humiliation, systematic excessive control of others, etc. are often used. Knowledge of the psychophysiological features of the beginning of the professional activity of a modern officer, the correct construction of psychological and pedagogical work in the military unit with "yesterday's" graduates of military universities, the use of effective ways of professional adaptation in the unit is of great importance, as it allows preventing a number of problems with adaptation to the profession, integration into it, formation of a true professional, not professional deformation, emotional burnout, etc.

Conclusion. *Systematic planning work carried out in parts (subdivisions) of the Armed Forces of Ukraine regarding the use of various ways of improving the professional adaptation of junior officers is a complex process of integrated and complementary professional activity of a significant number of professionally trained officers, resulting in the successful professional and personal growth of a young military specialist, his professional self-realization and identification, his assimilation of corporate norms, values, rules of conduct, traditions of the officer corps, specifics of the officer profession, skills and abilities of a military specialist.*

A promising direction of further research into the mentioned issue is the further study of the features of the application of the program of psychological support for the professional adaptation of junior officers, taking into account psychophysiological factors and the development of relevant practical recommendations for commanders (chiefs) and officers of moral and psychological support structures and officials of military administration bodies.

Key words: *professional adaptation; psychophysiological factors; junior officers; military-professional activity; psychological support.*

Received/Поступила: 20.10.22.